

อัตลักษณ์ของสิงห์เขียว KU MAPS ยุคใหม่:
วิจัยสถาบันเพื่อการพัฒนาหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2570)
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*

เอกลักษณ์ ไชยภูมิ, สุรียฉาย พลวัน,
ปรีห์ปราง ถนนอมศักดิ์ชัย, วริศรา อัมพิทักษ์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2570) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมุ่งวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานผ่านแบบสอบถามออนไลน์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคาดหวังให้หลักสูตรพัฒนาองค์ความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับบริบทของการบริหารภาครัฐและองค์กรร่วมสมัยที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เทคโนโลยี และการทำงานเชิงเครือข่าย โดยเฉพาะด้านการบริหารภาครัฐยุคดิจิทัล (digital governance) การกำหนดนโยบายบนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based policy) การวิเคราะห์ข้อมูล (data analytics) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence: AI) อย่างมีจริยธรรม ตลอดจนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การสื่อสาร การบริหารจัดการความขัดแย้งในองค์กร และความสามารถในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง และเหนือสิ่งอื่นใดคือความต้องการให้หลักสูตรเชื่อมโยงองค์ความรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติงานจริงผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experiential learning) การเรียนรู้ผ่านโครงการ (project-based learning) และการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองมากขึ้น รวมถึงพัฒนาระบบบริหารหลักสูตรและระบบสนับสนุนผู้เรียนให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม และยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เหตุนี้ ข้อค้นพบจากการวิจัยจึงนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์ใหม่ของสิงห์เขียว KUMAPS (Master of Arts in Political Science) ภายใต้แนวคิดรัฐศาสตร์ภาคปฏิบัติซึ่งมุ่งผลิตมหาบัณฑิตที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์เข้ากับการบริหารจัดการ การวิเคราะห์เชิงนโยบาย และการจัดการปัญหาสาธารณะในบริบทโลกที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการมีจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของมหาบัณฑิตรัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบเน้นผลสัมฤทธิ์; เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน; ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย; สิงห์เขียว

* ได้รับการสนับสนุนทุนจากภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ 2569

The New Identity of the Singha Kheaw KUMAPS: Institutional Research for the Development of the Master of Arts in Political Science Curriculum (2027 Revision) Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

Akekalak Chaiyapumee, Sureeshine Phollawan,
Preeprang Thanomsakchai, Varisara Impithuksa

Abstract

This research article aims to develop the Master of Arts Program in Political Science (Revised Curriculum B.E. 2570 [2027]) at the Faculty of Social Sciences, Kasetsart University by examining potential approaches to graduate-level education and investigating the needs and expectations of both internal and external stakeholders. The study employed a mixed methods research approach through online questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and document analysis.

The findings reveal that stakeholders expect the program to develop knowledge and competencies that correspond to the contemporary context of public administration and modern organizations increasingly driven by data, technology, and network-based governance. Particular emphasis was placed on digital governance, evidence-based policy, data analytics, and the critical and ethical use of artificial intelligence (AI), alongside competencies in critical thinking, communication, organizational conflict management, and adaptability in rapidly changing environments. Above all, stakeholders strongly emphasized the need for the curriculum to bridge theoretical knowledge with practical application through experiential learning, project-based learning, and learning from real-world situations. In addition, the study highlights the importance of developing transparent, fair, and flexible curriculum administration and student support systems. Consequently, the findings led to the formulation of a new identity for “Singha Kheaw” KUMAPS (Master of Arts in Political Science) under the concept of praxis or practical political science, which aims to cultivate graduates capable of integrating political science knowledge with management, policy analysis, and public problem-solving within increasingly complex and rapidly changing global contexts. At the same time, the program seeks to foster ethical responsibility, social accountability, and lifelong learning capacities, which are regarded as essential characteristics of political science graduates in the twenty-first century.

Keywords: OBE, AUN-QA, Stakeholders’ needs; Singha Kheaw

บทนำ

แม้สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations: ASEAN) จะสถาปนาขึ้นตั้งแต่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ภายใต้ปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) ของสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย แต่การดำเนินการที่เกิดขึ้นในช่วงแรกเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสงครามเย็นอันทำให้การรวมตัวของรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นไปเพื่อตอบโจทย์หรือยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงรูปแบบเก่าเป็นสำคัญ จวบจนกระทั่งสงครามเย็นสิ้นสุดลงและโลกหันมาให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องความมั่นคงมนุษย์ (human security) ที่มากขึ้นจึงทำให้บรรดาชาติสมาชิกของ ASEAN หันมาสนใจประเด็นเหล่านี้มากขึ้น

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง และรัฐสมาชิก ASEAN เดิมได้พิจารณาเปิดรับสมาชิกใหม่ ๆ ได้แก่ เวียดนาม (ค.ศ. 1995) ลาวกับเมียนมาร์ (ค.ศ. 1997) กัมพูชา (ค.ศ. 1999) เข้ามาใน ASEAN จนทำให้ ASEAN เกิดอัตลักษณ์ของความหลากหลายขึ้นมาอย่างชัดเจน หรือที่ Amitav Acharya เรียกว่าเป็นเอกภาพในความหลากหลาย (Unity in Diversity) และมีการตั้งข้อสังเกตว่าที่ผ่านมาบรรดาประเทศสมาชิก ASEAN หรือ ASEAN Member States (AMS) ไม่เข้าใจหรือมีความรู้เกี่ยวกับกันเองเท่าที่ควร และความแตกต่างนี้ยังทำให้การประสานงานหรือสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาคทวีความยากลำบากยิ่งขึ้นไปอีก (Acharya, 2009, pp. 94–95) ดังนั้น จึงเริ่มมีข้อเสนอจากนักวิชาการว่าควรจะมีงานประชุมประจำปีที่จะสามารถหลอมรวมความแตกต่างของ AMS ให้สามารถเชื่อมโยงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้มากขึ้น และคำตอบที่ได้ ณ เวลานั้นคือ “การศึกษา”

ประกอบกับในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ASEAN กำลังเฝ้าระวังประเด็นเรื่องความมั่นคงรูปแบบใหม่ และทำให้สุดท้ายในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 1992 ได้มีข้อเสนอให้มีการจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network or AUN) โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการเสริมสร้าง อัตลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของภูมิภาค ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติสมาชิก โดยมีแนวคิดในการขยายเครือข่ายมหาวิทยาลัยชั้นนำของอาเซียนเพื่อที่จะวางรากฐานไปสู่การจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยอาเซียน” ในอนาคต โดยที่ประชุมยังส่งเสริมให้มีการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในระดับโรงเรียนมัธยมและสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงการจัดโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนให้แก่เยาวชนในภูมิภาค

จากแนวคิดดังกล่าว จึงนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยในภูมิภาคอย่างเป็นทางการในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1995 โดยมีนักวิชาการจากประเทศไทยเป็นหัวหน้าในการก่อตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network) หรือ AUN ขึ้น และทำให้ประเทศไทยกลายเป็นผู้ริเริ่มสำคัญในการระดมเครือข่ายที่ว่านี้ใน ค.ศ. 1995 (ASEAN University Network, n.d.) กระทั่งต่อมาในปี ค.ศ. 1998 เครือข่าย AUN จึงได้ก่อตั้งระบบการประกัน

คุณภาพของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN Quality Assurance) หรือ AUN-QA เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษาและการวิจัยในประเทศที่อาเซียนให้ความสำคัญ ซึ่งกลไกนี้ได้กลายเป็นมาตรฐานกลางที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของหลักสูตรและสถาบันการศึกษาในภูมิภาคโดยในปี ค.ศ. 2012 เครือข่าย AUN ได้ขยายขอบเขตความร่วมมือโดยจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนบวกสาม (ASEAN+3 University Network หรือ ASEAN+3 UNet) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ และในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่ระบบการประกันคุณภาพของ AUN-QA ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาตามผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสการปฏิรูปการศึกษาระดับโลก เช่น Washington Accord ในการจัดอันดับและการประกันคุณภาพการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์ หรือการออกแบบหลักสูตรแบบมุ่งเน้นสมรรถนะของโครงการ TUNING Educational Structures in Europe ที่เริ่มต้นขึ้นใน ค.ศ. 2000 โดยมีเป้าหมายในการเชื่อมโยงนโยบายของ Bologna Process และ Lisbon Strategy ให้เข้ากับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยพัฒนาระบบการที่ใช้ในการออกแบบ ปรับปรุง ดำเนินการ ประเมินผล และยกระดับคุณภาพของหลักสูตรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกในยุโรป ทั้งนี้ผลลัพธ์และเครื่องมือต่าง ๆ ของ TUNING ได้รับการเผยแพร่ผ่านสิ่งพิมพ์หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้สถาบันการศึกษาและคณาจารย์ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้ลองนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง และปรากฏการณ์ที่กล่าวไปทั้งหมดนี้จึงส่งผลให้กระบวนการดำเนินงานและจัดงานขององค์การระหว่างประเทศในหลายแห่ง รวมถึง ASEAN เองเริ่มพิจารณาแนวทางที่เรียกว่า Result-based management (RBM) ในการบริหารจัดการโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ตอบโจทย์ตามภารกิจหรือพันธกิจที่ตั้งเอาไว้ในระยะสั้นและระยะยาว

อิทธิพลของวิธีคิดเรื่องการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ใน ASEAN ปรากฏอย่างชัดเจนในเอกสาร คู่มือการออกแบบและบริหารโครงการความร่วมมือของอาเซียน (ASEAN Cooperation Project Design and Management Manual) ซึ่งถือเป็นเอกสารอ้างอิงหลักสำหรับกระบวนการประเมิน ซึ่งยึดหลัก RBM โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการติดตามผลแบบดั้งเดิมที่เน้นกิจกรรมไปสู่การติดตามผลที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ ภายใต้แนวทางนี้ การประเมินจะเน้นวัดระดับความสำเร็จของผลลัพธ์ที่ตั้งไว้ในแผนงานขององค์กร โดยพิจารณาถึงผลกระทบระยะยาว (impact/outcome) ของการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคาดการณ์ว่าวิธีการที่เน้นผลลัพธ์นี้จะช่วยให้การบริหารจัดการโครงการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การตรวจสอบกิจกรรมและผลผลิต แต่ให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เป็นรูปธรรมและความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของโครงการนั้น ๆ แทน

จากสาเหตุที่ได้กล่าวไป จึงไม่แปลกที่แนวทางการประกันคุณภาพของ AUN จะเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการเน้นปัจจัยนำเข้า (Input-Based Education) เช่น เนื้อหาหลักสูตรและคุณสมบัติของอาจารย์ ไปสู่การเน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ (Outcome-Based Learning) ที่มุ่งเน้นทักษะของบัณฑิตและความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และในช่วงนี้เองที่ AUN

ได้ส่งเสริมแนวทาง OBE ผ่านกลไกต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและพยายามทำให้แนวทางเช่นนี้ถูกทำให้กลายเป็นสถาบัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนากรอบมาตรฐานคุณภาพระดับภูมิภาค และการประเมินคุณภาพของหลักสูตรโดยใช้แนวทางการประกันคุณภาพที่เน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้าน OBE ครั้งที่ 8 ในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งเน้นแนวทางการออกแบบหลักสูตรแบบองค์รวม (ecosystem-based approach) เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในอนาคต

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN) ได้พัฒนาจากเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการไปสู่การเป็นกลไกกลางในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพระดับภูมิภาค โดยการบูรณาการแนวคิด OBE เข้ากับกรอบการประกันคุณภาพ AUN-QA โดยอ้างเหตุแห่งการยกระดับมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอาเซียนให้สามารถแข่งขันในระดับสากล และช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคเอกชน (นายจ้าง) ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลภายใต้กรอบ AUN-QA

จากสาเหตุที่ได้กล่าวไปทั้งหมดข้างต้น จะพบว่ากรอบมาตรฐานคุณภาพ AUN-QA ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวทางการบริหารจัดการบนพื้นฐานของผลลัพธ์ หรือ RBM และต่อมาคือการจัดการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์ หรือ OBE ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนของประเทศ การบูรณาการหลักการของ AUN-QA จะช่วยให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทิศทางของภาคการศึกษาและวิชาชีพ นอกจากนี้ ยังช่วยวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนานักศึกษาให้สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการแข่งขันของหลักสูตร ตลอดจนผลิตบัณฑิตที่มีองค์ความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากลต่อไป

คำถามวิจัย

หลักสูตรฯ ควรกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (PLOs) อย่างไรให้ตอบโจทย์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และสอดคล้องกับเกณฑ์คุณวุฒิระดับมหาบัณฑิต ซึ่งประกอบไปด้วยคำถามย่อยดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งวิเคราะห์ความต้องการหลากหลายมิติอันเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์เป็นสำคัญ โดยวัตถุประสงค์

ของการวิจัยประกอบด้วย

3.1 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่สอดคล้องตามยุทธศาสตร์และแผนในการผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศทางด้านรัฐศาสตร์

3.2 เพื่อวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาดแรงงานของประเทศ

3.3 เพื่อกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาดแรงงาน และ

3.4 เพื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการผลักดันให้ผู้เรียนตามหลักสูตรสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่กำหนดต่อไป

กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

4.1 กฎบัตรเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (Charter of AUN)

เอกสารกฎบัตรฉบับนี้ ตราขึ้นเพื่อเป็นพันธสัญญาระหว่างภาคีเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนว่าจะกำหนดภารกิจของ AUN อย่างชัดเจนในฐานะกลไกหลักของอาเซียนด้านอุดมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภูมิภาคอาเซียนให้ทัดเทียมนานาชาติ ผ่านกลไกสำคัญ เช่น การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) การเคลื่อนย้ายบุคลากรและนักศึกษา (Mobility) ความร่วมมือด้านการวิจัย และการส่งเสริมความเชื่อมโยงของมหาวิทยาลัยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) นอกจากนี้ ยังได้พัฒนารอบการพัฒนาและการประเมินผลตามแนว AUN-QA Charter ซึ่งเน้นให้สถาบันสมาชิกพัฒนาหลักสูตรบนฐานของผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes) หรือ ELOs โดยเน้นความสำคัญของการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (PLOs) และผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (CLOs) ที่สามารถวัดได้และประเมินได้อย่างมีระบบ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) (ASEAN Secretariat, 2022) นอกจากนี้ กฎบัตรฉบับนี้ยังส่งเสริมการใช้การประกันคุณภาพภายใน (internal QA) ที่มีลักษณะ “evidence-based” และการใช้ PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle อย่างเป็นระบบในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสนับสนุนหลักการ RBM โดยส่งเสริมให้องค์กรอุดมศึกษาในอาเซียนพัฒนา “demand-driven curriculum” ซึ่งแปลว่าหลักสูตรต้องตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน ภาคเอกชน และภาครัฐ ทั้งในระดับชาติและภูมิภาค ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ต้องการวิเคราะห์ความต้องการของ stakeholder ทั้งหมดเพื่อใช้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตและผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อไป (ASEAN Secretariat, 2022)

สุดท้าย AUN-QA ยังเน้นการผลักดันสถาบันสมาชิกให้บรรลุเป้าหมายของ “international benchmarking” ผ่านการรับรองจากกรอบมาตรฐานระดับภูมิภาคและนานาชาติ เช่น

AUN-QA และ ASEAN Qualifications Reference Framework (AQRF) ซึ่งเป็นแนวโน้มสำคัญที่งานวิจัยของอาจารย์ควรนำไปพิจารณาเพิ่มเติมในเชิงเปรียบเทียบ โดยเฉพาะการนำผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรไปปรับการทวนสอบหรือรับรองในระดับภูมิภาค

4.2 แนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-based Education; OBE)

แนวทางการจัดการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานของการมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (OBE) ตามที่ระบุในเอกสาร Guide to AUN-QA Assessment at Programme Level Version 4.0 เป็นรากฐานสำคัญของระบบประกันคุณภาพของ AUN ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่วัดได้ของการเรียนรู้ (measurable learning outcomes) มากกว่าการเน้นที่เนื้อหาหรือกิจกรรมการสอนตามความตั้งใจของผู้สอน ทั้งนี้ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes: ELOs) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบหลักสูตร โดยต้องถูกกำหนดให้สอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันการศึกษา วิสัยทัศน์ของคณะ สาขาวิชา และที่สำคัญที่สุดคือความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะผู้บัณฑิตในตลาดแรงงาน กลุ่มวิชาชีพ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เอกสารฉบับนี้ของ AUN-QA เน้นย้ำว่า ELOs ต้องถูกแปลงไปสู่ระดับของโปรแกรม (PLOs) และระดับรายวิชา (CLOs) อย่างเป็นระบบ และต้องมีการ mapping ที่ตรวจสอบได้ในทุกระดับ เพื่อให้แน่ใจว่าการเรียนการสอนในแต่ละวิชามีส่วนช่วยให้นักศึกษابرลุเป้าหมายในระดับโปรแกรมอย่างแท้จริง (ASEAN University Network, 2019, pp. 7–10)

สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งต้องสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่ตั้งไว้โดยหลักการที่เรียกว่าความสอดคล้องกันอย่างสร้างสรรค์ (constructive alignment) ซึ่ง Biggs (2011) นิยามว่าคือการจัดการองค์ประกอบทั้งสาม ได้แก่ ผลลัพธ์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีประเมินผล ให้อยู่ในแนวเดียวกัน (aligned) และสอดคล้องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ การสอนและการวัดผลต้องออกแบบให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ ไม่ใช่ออกแบบตามความสะดวกหรือจารีตแต่เดิมเท่านั้น นอกจากนี้ ระบบการประเมินผลต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย (multiple methods) และมีความโปร่งใส เช่น การใช้รูบริก (rubrics) ที่ชัดเจน การประเมินผลที่ต่อเนื่องและสามารถสะท้อนถึงระดับการบรรลุผลของนักศึกษาได้จริง ทั้งนี้การวัดผลสัมฤทธิ์ควรครอบคลุมการเก็บข้อมูลจากนักศึกษา ศิษย์เก่า และนายจ้าง ซึ่งสามารถสะท้อนคุณภาพของ PLOs ได้อย่างน่าเชื่อถือกว่าการให้ผู้สอนหรือผู้จัดทำหลักสูตรประเมินตนเองเพียงฝ่ายเดียว

อนึ่ง การออกแบบ PLOs ของหลักสูตรฯ ยังต้องสอดคล้องและเป็นเหตุเป็นผลกับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่รองลงมาไปจนถึงระดับรายวิชาตามแนวทางการออกแบบหลักสูตรแบบย้อนทวน (backward curriculum mapping) โดยหลักสูตรจะกำหนดการเชื่อมโยงและกระจายผลลัพธ์การเรียนรู้รายวิชาให้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรในการกระจายความรับผิดชอบในด้านความรู้ ทักษะเฉพาะ และทัศนคติ ลงไปในแต่ละรายวิชาเพื่อให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง

ของหลักสูตรถูกถ่ายทอดไปยังรายวิชาอย่างเป็นระบบและครอบคลุม และสุดท้าย การออกข้อที่ว่านี้ยังจำเป็นต้องออกแบบผลลัพธ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ตาม Bloom's Taxonomy ทั้งรูปแบบเดิม (Bloom et al. 1956) และรูปแบบใหม่ (Anderson & Krathwohl 2001) ทั้งในมิติด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และจิตพิสัย (Affective Domain) อีกด้วย

อีกทั้ง AUN-QA ยังเน้นย้ำความสำคัญของวงจรการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (PDCA Cycle) ในทุกมิติของการพัฒนาหลักสูตร โดยการประกันคุณภาพไม่ใช่การตรวจสอบย้อนหลังเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกการพัฒนาไปข้างหน้า (developmental and forward-looking) ซึ่งต้องอาศัยข้อมูล การประเมิน และการปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบ OBE จึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของการประกันคุณภาพที่ยึดโยงกับ RBM (Results-Based Management) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยของอาจารย์ในการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการตั้ง PLOs ที่อิงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) การออกแบบผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา และการประเมินผลที่ต้องเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการทั้งหมดนี้ทำให้ OBE ไม่ใช่แค่กลไกการออกแบบหลักสูตร แต่เป็นวัฒนธรรมการจัดการศึกษาที่มุ่งเป้าไปที่ผลสัมฤทธิ์ในโลกจริงของผู้เรียนอย่างแท้จริง (ASEAN University Network, 2019, pp. 7-10)

การศึกษาแบบ OBE จึงเป็นแนวทางการจัดหลักสูตรที่เน้นให้ความสำคัญกับสิ่งที่ผู้เรียนสามารถทำได้จริงเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ การออกแบบ การจัดระบบ และการดำเนินการเรียนการสอนทั้งหมดจะต้องตั้งอยู่บนฐานของผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง (intended learning outcomes) โดยเน้นไปที่ผลลัพธ์แห่งการเรียนรู้ในลักษณะที่สามารถแสดงออกได้ชัดเจนและวัดผลได้ ทั้งในด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) และเจตคติ (attitudes) ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องบรรลุให้ได้ในแต่ละระดับของหลักสูตร ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบหลักสูตรทั้งหมด โดยต้องอ้างอิงจากความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรม ผู้ใช้บัณฑิต สถาบันวิชาชีพ หรือผู้กำหนดนโยบาย ทั้งนี้การเขียนผลลัพธ์การเรียนรู้ในระบบ OBE ต้องมีลักษณะเฉพาะที่เน้นการเรียนรู้ในรูปแบบที่สามารถสังเกตและวัดผลได้ โดยแปลงผลลัพธ์เหล่านั้นให้กลายเป็นพฤติกรรมของผู้เรียนที่สามารถแสดงออกได้จริงในเชิงประจักษ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิจัยสถาบันเพื่อการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2570) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์” ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) คือใช้ทั้งเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative method) และเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) ควบคู่กัน

เพื่อสอบถามและสัมภาษณ์ ทั้งในมิติของ (1) ความพึงพอใจ และ (2) ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์อย่างรอบด้าน ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตลาดแรงงาน และผลักดันให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรที่จะกำหนดต่อไปในอนาคต โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

(1) นำเครื่องมือที่กำหนดไว้มาเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับความคาดหวังและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(2) ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านระบบ Google Form ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม คือ (2.1) อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตร (2.2) นิสิตปัจจุบัน (2.3) ศิษย์เก่า/มหาบัณฑิต และ (2.4) ผู้ใช้มหาบัณฑิต/ผู้ประกอบการ

(3) ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (3.1) นิสิตปัจจุบันชั้นปีที่ 1-2 (3.2) ผู้ใช้มหาบัณฑิต (3.3) ผู้ประกอบการ (3.4) ศิษย์เก่าและมหาบัณฑิต (3.5) นักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิภายในศาสตร์เดียวกัน

(4) โดยการเก็บข้อมูลทั้งในส่วนปริมาณจะเป็นการเก็บข้อมูลในครั้งเดียว ในรูปแบบของการกรอกแบบสอบถามออนไลน์ โดยอาสาสมัครจะได้รับคำชี้แจงเพื่อพิจารณาความยินยอมในการให้ข้อมูลก่อนตอบคำถาม ในส่วนของนิสิต ใช้เวลาในการตอบคำถามในแบบสอบถามออนไลน์คนละไม่เกิน 10 นาที และในส่วนของการข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มนั้น อาสาสมัครจะได้รับหนังสือเชิญเพื่อเข้าร่วมการให้ข้อมูล โดยใช้เวลาไม่เกินกลุ่มละ 60 นาที

(5) นำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในข้อ 3 และ 4 ที่ได้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ปรับปรุงรายวิชา และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อไป

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้ โดยในส่วนของกลุ่มนิสิตปัจจุบันและกลุ่มมหาบัณฑิต/ศิษย์เก่า ซึ่งมีจำนวนประชากรที่แน่ชัด ผู้วิจัยจะใช้วิธีหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกินร้อยละ 5 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้ใช้มหาบัณฑิต/ผู้ประกอบการ และนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิภายในศาสตร์เดียวกัน จะใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ตามตาราง ดังนี้

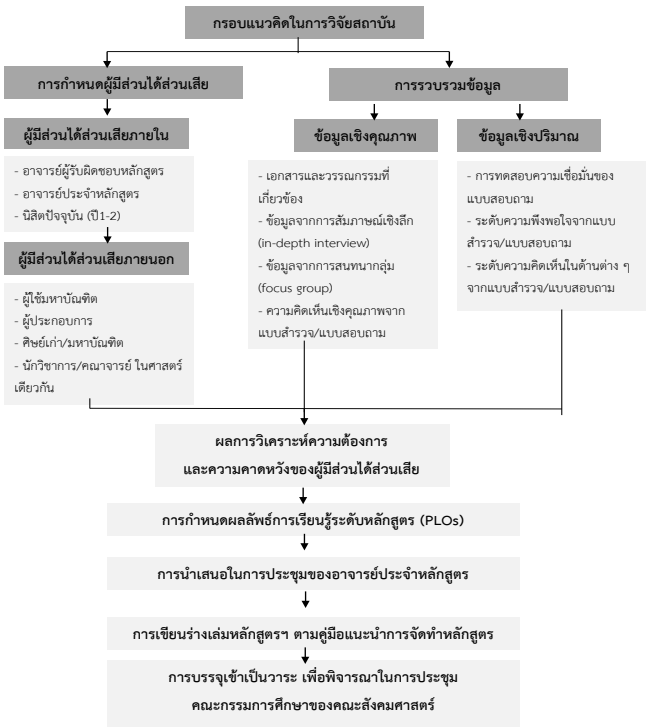
กลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก	
ประเภท	จำนวน	ประเภท	จำนวน
อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร	5	ศิษย์เก่า/มหาบัณฑิต	54
อาจารย์ประจำหลักสูตร	17		
นิสิตปัจจุบัน	156		

กลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก	
ประเภท	จำนวน	ประเภท	จำนวน
นิสิตปัจจุบัน	8	ผู้ให้ทุน/บัณฑิต/ผู้ประกอบการ	39
		ศิษย์เก่า/มหาบัณฑิต	8
		นักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่เกี่ยวข้อง	8

กรอบแนวคิดในการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย: การวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิจัยต่อจากนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนแบ่งตามผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจาก การศึกษาปรับปรุงหลักสูตรในครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มเพื่อให้เกิด การวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังอย่างเป็นระบบ ในส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายนอกถือว่ามีความสำคัญที่สุดในการสะท้อนความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์การเรียนรู้ ของหลักสูตรหรือ PLOs กับความต้องการของตลาดแรงงานจริง เนื่องจากผู้ใช้มหาวิทยาลัยและผู้ ประกอบการเป็นผู้ประเมินสมรรถนะของบัณฑิตในบริบทการทำงานจริง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ข้อมูลจากผู้ใช้มหาวิทยาลัยและผู้ประกอบการจึงถูกนำมาใช้เป็นองค์ ประกอบหลักในการพิจารณาความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียภายนอกในการปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตร ทั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งผู้ใช้มหาวิทยาลัยและผู้ประกอบการภาคเอกชนออกเป็นหลายกลุ่มตาม ลักษณะการดำเนินงานและขนาดขององค์กร ซึ่งมีน้ำหนักและอิทธิพลความสำคัญต่อหลักสูตรไม่ เท่ากัน และยังสะท้อนความหลากหลายของตลาดแรงงานจริงในปัจจุบันของประเทศและของโลก

ถัดมาผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก “คนใน” โดยแบ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ หนึ่งกลุ่มนิสิตที่ศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรม ชั้นปี ที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 2 สอง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอน จำนวนทั้งหมด 22 คน หากจำแนกตามสถานะผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย อาจารย์ผู้รับ รับผิดชอบหลักสูตร จำนวน 5 คน อาจารย์ประจำหลักสูตรจำนวน 17 คน และอาจารย์ผู้สอนจำนวน 5 คน และหากจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ประกอบไปด้วยไม่เกิน 10 ปี จำนวน 7 คน ระหว่าง 10–20 ปี จำนวน 9 คน และมากกว่า 20 ปี จำนวน 6 คน

1. การวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (external stakeholders) ซึ่งประกอบด้วยผู้ใช้มหาวิทยาลัย/ผู้ประกอบการ และนักวิชาการ/ผู้ทรง คุณวุฒิในศาสตร์เดียวกัน สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความคาดหวังต่อหลักสูตรรัฐศาสตรระดับ บัณฑิตศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐร่วมสมัย โดยทั้งสองกลุ่มมีมุมมองสอดคล้อง กันว่าหลักสูตรไม่ควรมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีเพียงองค์ความรู้เชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ควรพัฒนาผู้เรียนให้ สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับบริบทการทำงานจริง การตัดสินใจเชิงนโยบาย และการจัดการ ปัญหาสาธารณะที่มีความซับซ้อนสูงมากขึ้น

ในด้านองค์ความรู้ (knowledge) ทั้งผู้ใช้มหาวิทยาลัย/ผู้ประกอบการและนักวิชาการ/ ผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนตรงกันว่าหลักสูตรควรเพิ่มองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (digital technology) ปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence: AI) การกำกับดูแลข้อมูล (data governance) การกำหนดนโยบายบนฐานข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ (data-driven governance และ evidence-based policy) ตลอดจนการบริหารภาครัฐยุคดิจิทัล (digital governance) และการ

ทำงานเชิงเครือข่าย (network governance) ซึ่งกำลังกลายเป็นแกนสำคัญของระบบราชการและองค์กรสมัยใหม่ ขณะเดียวกัน ยังมีข้อเสนอให้หลักสูตรเชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทการปฏิบัติงานจริงมากขึ้น ผ่านกรณีศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาจริง และการเรียนรู้ที่สะท้อนบริบทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยเฉพาะการบริหารในภาวะวิกฤต การจัดการความไม่แน่นอน และการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (digital transformation) นอกจากนี้ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิยังสะท้อนเพิ่มเติมว่าบางรายวิชายังมีลักษณะล้าสมัย ข้ำซ้อน หรือกำหนดชื่อและกรอบรายวิชาไม่ชัดเจน จึงควรได้รับการปรับปรุงทั้งด้านโครงสร้าง เนื้อหา และความสอดคล้องเชิงแนวคิดของหลักสูตร

ในด้านทักษะ (skills) ข้อค้นพบจากทั้งสองกลุ่มมีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจนว่าผู้เรียนยังขาดทักษะในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติจริง โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความข้อมูล การสื่อสารเชิงนโยบาย และการตัดสินใจภายใต้ข้อมูลจำนวนมาก ทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับทักษะด้านการรู้เท่าทันข้อมูล (data literacy) การวิเคราะห์ข้อมูล (data analytics) การเล่าเรื่องด้วยข้อมูล (data storytelling) การออกแบบนโยบาย (policy design) และการคาดการณ์อนาคต (foresight and future thinking) ซึ่งถูกมองว่าเป็นทักษะสำคัญของโลกการทำงานในอนาคต นอกจากนี้ยังมีความเห็นตรงกันว่าหลักสูตรควรส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติผ่านโครงการ (project-based learning) ห้องปฏิบัติการนโยบาย (policy lab) การฝึกงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) และการเชิญผู้ปฏิบัติงานจริง (practitioners) เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงห้องเรียนกับโลกการทำงานจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านเจตคติ (attitudes) ทั้งสองกลุ่มสะท้อนความสำคัญของการพัฒนาความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ความยืดหยุ่น (resilience) และกรอบคิดแบบเติบโต (growth mindset) เนื่องจากโลกการทำงานร่วมสมัยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และช่วงวัย ขณะเดียวกัน ทั้งผู้ใช้นโยบาย/ผู้ประกอบการและนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำ การสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้ง การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเปิดรับความแตกต่าง (openness for diversity) รวมถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์และข้อมูลอย่างมีจริยธรรม (AI ethics) โดยมองว่าคุณลักษณะดังกล่าวเป็นจรรยาวัฏสำคัญของนักรัฐศาสตร์และนักบริหารภาครัฐยุคใหม่ นอกจากนี้ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิยังสะท้อนเพิ่มเติมถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะ “ปัญญาชนสาธารณะ” ที่ควรสามารถสื่อสารความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม

ในด้านสมรรถนะและอัตลักษณ์บัณฑิต (competency and graduate identity) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกทั้งสองกลุ่มมีมุมมองร่วมกันว่าหลักสูตรควรมุ่งพัฒนามหาบัณฑิตที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสามารถทำงานภายใต้บริบทดิจิทัล ความไม่แน่นอน และความซับซ้อนของสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยเฉพาะการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้หลักสูตรส่งเสริมระบบพี่เลี้ยงทางวิชาชีพ (mentoring system) การสร้างเครือข่าย (networking) และการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ (interdisciplinary learning) เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ของบัณฑิตให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกการทำงานในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

หมวด	ประเด็นสำคัญจากผู้มีส่วนได้เสีย/ผู้ประกอบการ	ประเด็นสำคัญจากนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ
องค์ความรู้ (knowledge)	ต้องการองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงการทำงานจริง เทคโนโลยีดิจิทัล (digital technology) ปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence: AI) ธรรมชาติ การกำหนดนโยบายบนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based policy) และ สิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG)	ต้องการองค์ความรู้ด้านการบริหารภาครัฐยุคดิจิทัล (digital governance) การกำกับดูแลข้อมูล (data governance) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การบริหารเชิงเครือข่าย (network governance) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (policy implementation) และการบริหารภาวะวิกฤต (crisis management)
ทักษะ (skills)	ขาดทักษะการประยุกต์ใช้ทฤษฎี การรู้เท่าทันข้อมูล (data literacy) การวิเคราะห์ข้อมูล (data analytics) และการสื่อสารเชิงนโยบาย	เน้นการรู้เท่าทันข้อมูล (data literacy) การเล่าเรื่องด้วยข้อมูล (data storytelling) การออกแบบนโยบาย (policy design) การคาดการณ์อนาคต (foresight) การเขียนเชิงนโยบาย (policy brief) และการออกแบบงานวิจัย (research design)
เจตคติ (attitudes)	ต้องการความสามารถในการฟื้นตัวและปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง (resilience) กรอบคิดแบบเติบโต (growth mindset) ภาวะผู้นำ และความมั่นใจในการแสดงออก	ต้องการ openness, adaptability, resilience, empathy และ growth mindset
สมรรถนะและคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ (competency and character)	ต้องการสมรรถนะวิชาชีพ (professional competency) ที่บูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติ	คาดหวังบทบาทปัญญาชนสาธารณะและผู้ปฏิบัติงานเชิงบูรณาการ

2. ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (internal stakeholders) ซึ่งประกอบด้วยคณาจารย์ของหลักสูตรและนิสิตปัจจุบัน (ชั้นปีที่ 1–2) ในทั้ง 4 สาขา ได้แก่ สาขาการปกครองและบริหารจัดการท้องถิ่น สาขารัฐประศาสนศาสตร สาขาบริหารงานยุติธรรมและความปลอดภัย และสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สะท้อนให้เห็นอย่าง

ชัดเจนว่าทั้งสองกลุ่มต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรให้สามารถตอบสนองต่อบริบทการทำงานร่วมสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้มากขึ้น โดยคณาจารย์มุ่งเน้นการวางระบบบริหารหลักสูตร การพัฒนารายวิชา และการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ ขณะที่นิสิตสะท้อนประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ ทั้งในด้านความเข้มข้นของหลักสูตรและข้อจำกัดที่ยังต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับโลกการทำงานจริง การพัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติ การดูแลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากขึ้น

ในด้านองค์ความรู้ คณาจารย์ของหลักสูตรสะท้อนความสำคัญของการพัฒนารายวิชาให้มีความทันสมัยและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานจริงได้ ขณะเดียวกันยังมีการพิจารณาความเหมาะสมของรายวิชาและความสามารถในการสอนของอาจารย์อย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน สอดคล้องกับข้อสะท้อนจากนิสิตปัจจุบันที่มองว่าหลักสูตรมีความเข้มข้นด้านทฤษฎีรัฐศาสตร์ แต่ยังมีปัญหาความซ้ำซ้อนของรายวิชาในช่วงต้น รวมถึงความแตกต่างของพื้นฐานผู้เรียน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้จบรัฐศาสตร์โดยตรงซึ่งยังต้องการ “พื้นฐานร่วม” ก่อนเข้าสู่การเรียนรู้เชิงลึก นอกจากนี้ นิสิตยังสะท้อนความต้องการองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับโลกการทำงานจริงมากขึ้น เช่น กฎหมายพื้นฐาน ภาษาอังกฤษเชิงวิชาชีพ (professional English) และกรอบคิดที่ช่วยให้เข้าใจความหลากหลายของสังคมมากกว่าการมองโลกแบบขาว-ดำ ซึ่งสะท้อนว่าผู้เรียนต้องการองค์ความรู้ที่ทั้งลึกและใช้ได้จริงควบคู่กันไป

ในด้านทักษะ ทั้งคณาจารย์และนิสิตต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทการทำงานร่วมสมัย คณาจารย์สะท้อนถึงการพิจารณาความสามารถในการสอนและการจัดรายวิชาอย่างรอบคอบเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะของผู้เรียน ขณะที่นิสิตสะท้อนว่าหลักสูตรช่วยพัฒนาทักษะการนำเสนอ (presentation) การอภิปราย และการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงต้องการทักษะเชิงปฏิบัติ (practical skills) มากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลอง (simulation-based learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ภาคสนาม (field-based learning) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) และการฝึกฝนจนทักษะบางอย่าง เช่น การสื่อสารในที่สาธารณะ การเจรจาต่อรอง (negotiation) การไกล่เกลี่ย (mediation) การจัดการความขัดแย้ง (conflict resolution) ตลอดจนการทำงานร่วมกับคนต่างวัย นอกจากนี้ นิสิตยังสะท้อนความต้องการพัฒนาทักษะด้านข้อมูลและเทคโนโลยี เช่น การรู้เท่าทันข้อมูล (data literacy) การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง (advanced data analytics) และการรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (ai literacy) ซึ่งถูกมองว่าเป็นทักษะสำคัญของโลกการทำงานในอนาคต

ในด้านลักษณะบุคคลและจรรยาบรรณ คณาจารย์ของหลักสูตรสะท้อนแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการหลักสูตรในระยะยาว โดยต้องการให้อาจารย์ประจำหลักสูตรสามารถหมุนเวียนมาเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องการทำงาน

ร่วมกัน การกระจายภาระงาน และความรับผิดชอบเชิงวิชาชีพ ขณะที่นิสิตปัจจุบันสะท้อนถึงความสำคัญของความมั่นใจในการสื่อสาร ความกล้าแสดงความคิดเห็น และความสามารถในการสะท้อนตนเอง (self-reflection) โดยเฉพาะในบริบทของการทำงานวิจัยและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนจำนวนมากยังมีความกังวลเรื่องอาจารย์ที่ปรึกษา การจัดการตนเอง และการทำงานภายใต้บริบทที่มีความแตกต่างของคนหลายช่วงวัย อย่างไรก็ตาม นิสิตก็มองว่าบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและการมีระบบพี่เลี้ยง (mentoring) หรือกิจกรรมสร้างเครือข่าย (networking) จะช่วยส่งเสริมการเติบโตเชิงวิชาชีพ ความเป็นมืออาชีพ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในด้านจริยธรรมและคุณธรรม ทั้งคณาจารย์และนิสิตสะท้อนความสำคัญของ “ความโปร่งใส” และ “ความเป็นธรรม” ในการบริหารจัดการหลักสูตร คณาจารย์เสนอว่าควรมีกระบวนการจัดนิสิตกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่โปร่งใส และสอดคล้องกับความสนใจของทั้งอาจารย์และนิสิตมากยิ่งขึ้น ขณะที่นิสิตสะท้อนความคาดหวังต่อความชัดเจนของการจัดการเรียนการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน และความเป็นธรรมต่อผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องการคัดลอกผลงาน (plagiarism) และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (ai) อย่างไม่เหมาะสมยังถูกกล่าวถึงอย่างเด่นชัด โดยนิสิตมองว่าการใช้ ai ไม่ใช่สิ่งผิดโดยตัวมันเอง แต่ต้องใช้อย่างมีวิจารณญาณและไม่ปล่อยให้ ai ครอบงำกระบวนการคิดของผู้เรียน ทั้งสองกลุ่มจึงสะท้อนความจำเป็นของการพัฒนาระบบสนับสนุนและระบบประเมินผลที่โปร่งใส เป็นธรรม และคำนึงถึงคุณภาพการเรียนรู้จริงของผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษา

หมวด	ประเด็นสำคัญจากคณาจารย์ของหลักสูตร	ประเด็นสำคัญจากนิสิตปัจจุบัน
องค์ความรู้ (knowledge)	ควรมีการปรับปรุงรายวิชาที่มีความทันสมัยและสามารถนำไปใช้ในการทำงานจริงได้ มีการพิจารณารายวิชาและความสามารถในการสอนของอาจารย์อย่างรอบคอบเพื่อประโยชน์ของนิสิต	หลักสูตรมีความเข้มแข็งด้านทฤษฎี แต่รายวิชาช่วงต้นยังมีความซ้ำซ้อน ผู้เรียนมีพื้นฐานต่างกันมาก ต้องการองค์ความรู้เชื่อมโยงกับโลกการทำงานจริง กฎหมายพื้นฐาน ภาษาอังกฤษเชิงวิชาชีพ (professional English) และจุดแข็งคือให้รอบคิดที่มองคนเป็นจุดดีมากกว่าแง่ลบขาว-ดำชัดเจน
ทักษะ (skills)	มีการพิจารณาความสามารถในการสอนของอาจารย์อย่างรอบคอบเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะของนิสิต	ทักษะการนำเสนอ (presentation) และการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ได้รับการพัฒนาในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนยังต้องการการเสริมสร้างทักษะเชิงปฏิบัติ (practical skills) ผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง (simulation-based learning) การเจรจาต่อรอง (negotiation) การจัดการความขัดแย้ง (conflict resolution) การเท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (ai literacy) และการสร้างเครือข่ายทางวิชาชีพ (networking)
ลักษณะบุคคลและจรรยาบรรณ	วางแผนในอนาคตเพื่อรองรับให้อาจารย์ประจำหลักสูตรสามารถหมุนเวียนมาเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้เสมอ หน้าที่กัน สะท้อนแนวคิดด้านการทำงานร่วมกันและการกระจายภาระงานอย่างเหมาะสม	ผู้เรียนตระหนักถึงข้อจำกัดของตน แต่ยังคงมีความกังวลเรื่องงานวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา และการทำงานร่วมกับผู้อื่นในโลกจริง
จริยธรรมและคุณธรรม	ต้องการให้มีกระบวนการจัดนิสิตกับอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ที่มีความโปร่งใส และสอดคล้องกับความสนใจของทั้งอาจารย์และนิสิตมากยิ่งขึ้น	ผู้เรียนต้องการความชัดเจนและความเป็นธรรมในการจัดการเรียนการสอน กังวลเรื่องการคัดลอกผลงาน (plagiarism) และการใช้ AI อย่างไม่เหมาะสม รวมถึงปัญหาการสื่อสารของโครงการ

บทสรุป: อัตลักษณ์ของ “สิงห์เขียว KU MAPS” - จากทฤษฎีสู่โลกแห่งการปฏิบัติ

จากการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายนอกและภายในของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าบริบทของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในศาสตร์รัฐศาสตร์กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งในระดับสังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และรูปแบบการทำงานขององค์กรร่วมสมัย ส่งผลให้ความคาดหวังต่อ “มหาบัณฑิตรัฐศาสตร์” มิได้จำกัดอยู่เพียงการมีองค์ความรู้เชิงทฤษฎีหรือความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อจัดการปัญหาจริง การตัดสินใจเชิงนโยบาย การบริหารความขัดแย้ง และการทำงานร่วมกับผู้คนที่มีความหลากหลายภายใต้บริบทโลกที่มีความไม่แน่นอนสูงมากขึ้น

ข้อค้นพบจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ทั้งผู้ให้ทุนมหาบัณฑิต/ผู้ประกอบการ และนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์เดียวกัน สะท้อนตรงกันว่าหลักสูตรควรปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของการบริหารภาครัฐและองค์กรร่วมสมัยที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เทคโนโลยี และการทำงานเชิงเครือข่ายมากขึ้น โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการบริหารภาครัฐยุคดิจิทัล (digital

governance) การกำกับดูแลข้อมูล การกำหนดนโยบายบนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ การใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม ตลอดจนการบริหารในภาวะวิกฤตและความไม่แน่นอน นอกจากนี้ ยังสะท้อนความคาดหวังให้หลักสูตรพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อโลกการทำงานในอนาคต เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบนโยบาย การสื่อสารเชิงนโยบาย และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ควบคู่กับการปลูกฝังกรอบคิดแบบเติบโต ความสามารถในการปรับตัว และจริยธรรมในการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีซึ่งถูกมองว่าเป็นฐานสำคัญของสมรรถนะวิชาชีพของมหาบัณฑิตรัฐศาสตรบัณฑิตวาระที่ 21

ในขณะเดียวกัน ข้อค้นพบจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน ทั้งคณาจารย์ของหลักสูตรและนิสิตปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นมิติของประสบการณ์การเรียนรู้จริงภายในหลักสูตร โดยนิสิตปัจจุบันสะท้อนว่าหลักสูตรมีความเข้มแข็งด้านทฤษฎีรัฐศาสตร์และการพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ แต่ยังต้องการการจัดลำดับรายวิชาที่เหมาะสมมากขึ้น การลดความซ้ำซ้อนของรายวิชา การปูพื้นฐานสำหรับผู้เรียนที่มาจากต่างสาขา และการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับโลกการทำงานจริงมากขึ้น ขณะเดียวกัน คณาจารย์ของหลักสูตรก็สะท้อนความสำคัญของการปรับปรุงรายวิชาให้มีความทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง รวมถึงการพัฒนากระบวนการหลักสูตรที่มีความโปร่งใส เป็นธรรม และยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะการวางแผนให้อาจารย์สามารถหมุนเวียนเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้อย่างสม่ำเสมอ และการจัดระบบอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของทั้งอาจารย์และนิสิตอย่างเหมาะสม

อัตลักษณ์ใหม่ของสิงห์เขียว KUMAPS ของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2570) ของภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงมิได้มุ่งผลิตมหาบัณฑิตที่มีเพียงองค์ความรู้เชิงทฤษฎีทางรัฐศาสตร์เท่านั้น หากแต่มุ่งพัฒนามหาบัณฑิตที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ เข้ากับการบริหารจัดการ การวิเคราะห์เชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในการบริหารจัดการ ความขัดแย้งทั้งภายในองค์กรและการทำงานจริงในบริบทที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ โดยทักษะดังกล่าวสะท้อนผ่านคุณลักษณะของมหาบัณฑิตที่ก่อปรด้วยความยืดหยุ่น เชื่อมโยง และสามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีในสถานการณ์ของโลกแห่งความเป็นจริง หรือ “รัฐศาสตร์เพื่อการปฏิบัติ” มากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎีแบบแยกขาดจากโลกความจริง แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงเป็นมหาบัณฑิตที่มีความรู้ มีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และยึดมั่นในจรรยาบรรณแห่งนักรัฐศาสตร์ ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติ และประชาคมโลก ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกต่างสะท้อนตรงกันว่า เป็นจุดเด่นและความคาดหวังสำคัญของมหาบัณฑิตรัฐศาสตรบัณฑิตวาระที่ 21 กล่าวคือ ไม่ใช่เพียงผู้ที่ “รู้” ทางรัฐศาสตร์ แต่ต้องเป็นผู้ที่สามารถ “ใช้” ความรู้ดังกล่าวอย่างมีจริยธรรม มีจริยธรรม และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความหลากหลายภายใต้บริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้เป็นประโยชน์เฉพาะต่อการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เท่านั้น หากยังสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาหลักสูตรอื่น ๆ ในระดับบัณฑิตศึกษาที่ต้องการปรับปรุงโดยยึดความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านการรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน ทั้งผู้ใช้บัณฑิตศิษย์เก่า ผู้เรียน และคณาจารย์ เพื่อให้การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้และโครงสร้างหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับองค์ความรู้เฉพาะทางรัฐศาสตร์รวมถึงอัตลักษณ์ “สิงห์เขียว KUMAPS” ที่แตกต่างไปจากหลักสูตรเดิมและแตกต่างจากนิสิตรัฐศาสตร์ของสถาบันอื่น ๆ ในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะด้านทักษะในการบริหารจัดการความขัดแย้งหลายระดับในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และยืดหยุ่น ตลอดจนการส่งเสริมการประยุกต์ใช้นโยบายและการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนในโลกของการทำงานร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- Acharya, A. (2009). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*. (2nd ed.). Routledge.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- ASEAN Secretariat. (2022). *Charter of the ASEAN University Network (ASEAN Agreement, entered into force October 11, 2022)*. Retrieved October 23, 2025, from <https://agreement.asean.org/media/download/2022%200330062949.pdf>
- ASEAN University Network. (2019). *Guide to AUN-QA assessment at programme level (Version 4.0)*. ASEAN University Network. Retrieved October 23, 2025, from <https://www.aunsec.org/publication/39>
- ASEAN University Network. (n.d.). *Why we are here. Discover AUN*. Retrieved October 23, 2025, from <https://www.aunsec.org/discover-aun/why-we-are-here>
- Biggs, J., & Tang, C. (2011) *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does*. 4th ed. Open University Press.

Bloom, B. S., ed. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals**. Handbook I: Cognitive Domain. David McKay.